

Cemâl-i Mîrsâdıkî: Hayatı, Eserleri, “Cûybâr [Irmak]” Adlı Öyküsünün Çevirisi ve Tahlili

DR. ARŞ. GÖR. MEHMET ENES TEMİZ¹

Öz

Bu çalışma, modern İran edebiyatının önde gelen hikâyecilerinden ve anlatı kuramcılarından Cemâl-i Mîrsâdıkî'nin hayatını, edebî kişiliğini ve eserlerini tanıtmayı; ayrıca yazarın “Şeb-hâ-i Temâşâ ve Gul-i Zerd” adlı öykü kitabında yer alan “Cûybâr [Irmak]” başlıklı öyküsünü çeviri ve ayrıntılı çözümleme yoluyla incelemeyi amaçlamaktadır. Mîrsâdıkî'nin öykücülüğü, bireyin iç dünyasına derinlemesine yönelen gerçekçi bir anlatım tarzı ile toplumsal meseleleri iç içe sunması bakımından dikkat çekmektedir. İncelenen eserde bireysel yalnızlık, geçmişe duyulan özlem, toplumsal yabancılaşma ve hayatın anlamı arayışı gibi evrensel temalar, ana karakter Kemal'in iç dünyasında yoğunlaşarak işlenmektedir. Nitel, betimsel ve yorumlayıcı yöntemlerle hazırlanan bu çalışmada öncelikle yazarın biyografisi, edebî üretimi ve modern İran hikâyeciliğine katkıları ele alınmış; ardından “Cûybâr” adlı öykünün Türkçe çevirisi sunulmuş ve eserin yapısal, teknik ve tematik boyutları ayrıntılı bir incelemeye tâbi tutulmuştur. Bu kapsamda, özellikle anlatıcı ve bakış açısı, şahıs kadrosu, olay örgüsü, zaman ve mekân unsurları çerçevesinde öykünün kurgusal özellikleri değerlendirilmiştir. Metin incelemesine dayalı nitel araştırma metoduyla hazırlanan bu çalışmada, Cemâl-i Mîrsâdıkî'nin gerçekçi üslubu, karakter inşası ve tematik tercihleri üzerinden modern İran öykücülüğündeki yeri ve önemi ortaya konulmaya çalışılmış; ayrıca bireysel ve toplumsal boyutları iç içe işleyen öykücülüğünün, çağdaş İran edebiyatında bıraktığı izler tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Fars Dili ve Edebiyatı, hikâye tahlili, Modern İran edebiyatı, Cemâl-i Mîrsâdıkî, *Cûybâr*

Jamal Mîrsadeqi: His Life, Works, Translation and Analysis of the Short Story “Jûybâr” [The Stream]

Abstract

This study aims to introduce the life, literary identity, and works of Jamal Mîrsadeqi, one of the leading storytellers and narrative theorists of modern Iranian literature, and to examine his short story “Jûybâr [The Stream]”, included in the collection “Shab-hâ-ye Tamâshâ va Gul-e Zard [Nights of Spectacle and the Yellow Flower]” through translation and detailed analysis. Mîrsadeqi's short fiction is distinguished by a realistic style that penetrates deeply into the inner world of the individual while simultaneously intertwining social concerns. In the story under study, universal themes such as individual loneliness, longing for the past, social alienation, and the search for the

¹ Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: enestemiz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3432-6418.

Gönderim tarihi: 1 Eylül 2025

Kabul tarihi: 22 Ekim 2025

meaning of life are articulated through the inner experiences of the main character, Kemal. The study which was conducted using qualitative, descriptive, and interpretive methods, first focuses on the author's biography, literary production, and contributions to modern Iranian storytelling; it then presents the Turkish translation of "Jûybâr" and provides a comprehensive examination of its structural, technical, and thematic dimensions. Within this framework, the narrative voice and perspective, character construction, plot, as well as temporal and spatial elements are analyzed to assess the fictional features of the work. Employing a qualitative research method based on textual analysis, the study seeks to demonstrate the place and significance of Jamal Mirsadeqi in modern Iranian short story writing through his realistic narrative style, character building, and thematic preferences; furthermore, it discusses the lasting impact of his fiction, which interweaves individual and social dimensions, on contemporary Iranian literature.

Keywords: Persian Language and Literature, story analysis, Modern Iranian literature, Jamal Mirsadeqi, *Jûybâr*

GİRİŞ

Çeşitli katlardan, karmaşık unsurlardan oluşan edebî bir eseri, ilk okuyuşta anlamak ve ayrıntılarıyla görmek imkânsızdır (Kaplan, 1984, s. 11). Bu sebeple, bir edebî metni hakkıyla kavrayabilmek, onun yapısını ve muhtevasını incelemeyi gerektirmektedir. Bu çok katmanlı yapıyı ortaya koymak adına çalışmamızda, Cemâl-i Mîrsâdıkî'nin edebî dünyasına ve "Cûybâr" adlı öyküsüne odaklanılmıştır.

Modern İran edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Cemâl-i Mîrsâdıkî, hikâyecilik ve anlatı kuramı alanlarında tanınmış İranlı yazar ve araştırmacılardan biridir. 1933 yılında Tahran'da dünyaya gelen Mîrsâdıkî, edebiyat kariyerine kısa hikâyelerle başlamış, zamanla hikâye kuramına yönelerek bu alanda kuramsal eserler de kaleme almıştır. Öykülerinde sade bir üslûp benimseyen yazar, karakterlerinin dili ve psikolojik yönlerine önem vermekle birlikte çeşitli konuları da ele almıştır. Bu yönüyle Mîrsâdıkî'nin öyküleri, bireyin iç dünyasını merkeze alırken, toplumsal gerçekliklere de yer vermesiyle dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada, Cemâl-i Mîrsâdıkî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri ele alınarak yazarın "Cûybâr" adlı öyküsünün tahlili yapılacaktır. Söz konusu öykü, onun ilk kaleme aldığı eserlerinden "Şeb-Hâ-i Temâşâ ve Gul-i Zerd [Temaşa Geceleri ve Sarı Çiçek]" (1347 Hş./1969) adlı kitabında yer almaktadır. Toplam sekiz öyküden oluşan bu kitapta yer alan "Cûybâr", çalışmamızın odak noktasını oluşturmaktadır. Söz konusu öykünün çevirisi sunulacak ve kapsamlı tahlili yapılacaktır. Bu bağlamda, yazarın anlatım teknikleri ve tematik tercihleri incelenerek eserinde işlediği konuların ve verdiği mesajların daha iyi anlaşılabilmesine katkı sağlanması ümit edilmektedir.

1. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde hazırlanmıştır. Metin merkezli bir çözümleme yöntemi benimsenmiş; Cemâl-i Mîrsâdıkî'nin "Cûybâr" adlı öyküsü yapısal, tematik ve teknik unsurlar açısından incelenmiştir. Araştırmada betimsel ve yorumlayıcı analiz teknikleri

birlikte kullanılmış, eserin adı, eserdeki karakterler, olay örgüsü, zaman, mekân, anlatıcı ve bakış açısı gibi öğeler tahlil edilmiştir.

2. CEMÂL-İ MÎRSÂDİKÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

Cemâl-i Mîrsâdikî, modern İran edebiyatının önemli temsilcilerinden biri kabul edilmektedir. 1312 Hş./1933 yılının Ordîbehişt/Mayıs ayında dünyaya gelen Mîrsâdikî, hikâye edebiyatı araştırmacısı ve hikâye yazarıdır. Tahran'ın eski mahallelerinden birinde büyümüş, Tahran Üniversitesi, Edebiyat ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olmuştur (Şerîfî, 1388 Hş., s. 1381). Öğretmenlik, öğretim üyeliği, kütüphanecilik ve memurluk gibi değişik meslekler yapmıştır. Cemâl-i Mîrsâdikî "*Buhara*" adlı dergide yayımlanan bir yazısında şu sözlerle yazarlığa nasıl başladığını tarif etmiştir;

"Benim için hiçbir zaman nasıl ve ne şekilde yazar olduğum açık değildir. Geçmişe döndüğümde, buna hiç düşünerek yönelmediğimi fark ederim. Belki içten içe bir arzuydu, ama gözümde ulaşılması imkânsız, hayalî ve çok uzak bir ihtişam gibi görünüyordu. Yazarlık, yoğun bir sisin ardından yavaş yavaş bana yaklaşan bir ışık gibiydi; sonunda tüm düşüncemi ve ruhumu içine aldı (Mîrsâdikî, 1393 Hş., s. 242)."

Yukarıdaki paragrafta Mîrsâdikî, yazarlık sürecinin bilinçli bir tercihten ziyade, kendini zaman içerisinde içine çeken bir isteğin neticesi olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla yazarlığı bir meslek olarak değil, kendini ifade biçimi olarak seçtiğini söylemek mümkündür. Edebî faaliyetlerine kısa hikâyeler yazarak başlayan Mîrsâdikî, hikâyelerinin "*Sohen*"² ve "*Negin*"³ gibi dergilerde yayımlanmasıyla üne ulaşmıştır (Zeynuddinî Meymendî, 1386 Hş., s. 48). Cemâl-i Mîrsâdikî, modern İran edebiyatında kısa hikâye türüne dikkate değer katkılar sağlamıştır. Hikâye yazarlığının yanı sıra hikâye teorisi ve eleştirisi alanında, "*Edebiyât-i Dâstânî [Öykü Edebiyatı]*" ve "*Anâsır-i Dâstân [Hikâyenin Unsurları]*" gibi yol gösterici kitaplar da yazmıştır (Rahimiyan, 1387 Hş., s. 246). Mîrsâdikî, kaleme aldığı kısa hikâyelerin dışında yazdığı teorik eserlerle hikâye sanatının inceliklerini başkalarına da aktarmayı amaçlamıştır. 1387 Hş./2008 yılında "*Rûzî Rûzgârî [Bir Zamanlar] Edebî Ödülü*"⁴ nü hikâyeye adanmış bir ömür unvanıyla almıştır. Adı Meymenet-i Mîrsâdikî (Zu'l-Kadr) olan eşi de Tahran Üniversitesi Fars Dili ve edebiyatı bölümünden 1338 Hş./1960 yılında mezun olmuştur. Birkaç sene öğretmenlik yaptıktan sonra Terbiyet-i Muallim [Öğretmen Yetiştirme] Üniversitesi'nin kütüphanesinde, kütüphane sorumlusu olarak çalışmıştır (Şerîfî, 1388 Hş., s. 1381). Mîrsâdikî'nin hem kurmaca hem de teorik çalışmalarının, modern İran hikâyeciliğinin gelişiminde önemli bir yere sahip olduğu; kendisinden sonraki yazarlar ve araştırmacılar için değerli bir kaynak niteliği taşıdığı söylenebilmektedir.

Mîrsâdikî, her şeyden çok öykülerinin dış biçimine ve özellikle de diline olağanüstü bir önem vermekte ve her karakterinin kendine özgü bir üslûp ve dille konuşmasına özen göstermektedir

² Edebiyat, sanat, bilim, tarih, dil, edebî eleştiri ve diğer konularda yazılan önemli makalelerin yer aldığı, İranlı yenilikçi edebiyatçıların ve bilim insanlarının çıkardığı ilk dergilerdendir. Modern Fars dili ve edebiyatının öne çıkan şahsiyetlerinden Pervîz Nâtil-i Hânlerî (ö. 1990) tarafından 1322 Hş./1943 yılı Hordâd/Mayıs-Haziran ayında kurulmuş, 1978 yılına kadar yayın hayatına devam etmiştir (Yıldırım, 2012, s. 443).

³ Mahmûd-i İnâyet'in (ö. 2013) başyazarlığı ve editörlüğünde, 1344-1359 Hş./1965-1979 yılları arasında aylık bir edebiyat ve toplum bilimleri dergisi olarak Tahran'da yayımlanmıştır (Yıldırım, 2012, s. 447).

(Rahimiyân, 1387 Hş., s. 246). Mîrsâdıkî'nin üslûbu sade ve betimleyicidir. Özel durumlarda büyük değişiklik göstermez ve dilbilgisi ile yazım açısından kusursuz olmaya özen göstererek yalnızca hikâyeyi okura aktarmayı amaçlamaktadır (Abdullahiyan, 1378 Hş., s. 118). Bu bağlamda, Mîrsadıkî'nin eserlerinde forma önem verdiğini, anlatımda gerçekçiliği ve karakter derinliğini ön planda tuttuğunu söylemek mümkündür. Mîrsâdıkî, çocuk psikolojisinin kullanımı ve onların düşünce dünyasının anlaşılması konusunda özel bir yetkinliğe sahiptir (Abdullahiyan, 1378 Hş., s. 118). Bu yönüyle, Mîrsâdıkî'nin hikâyeleri yalnızca anlatı sanatı açısından değil, aynı zamanda bireyin psikolojik ve toplumsal yapısını anlama noktasında da dikkate değer bir önem taşımakta olduğu anlaşılmaktadır. 92 yaşında olan Cemâl-i Mîrsâdıkî'nin, Mânî ve Nâzenîn adında bir erkek ve bir kız olmak üzere iki evladı vardır ve Tahran'da yaşamını sürdürmektedir.

2.1. Cemâl-i Mîr Sâdıkî'nin Eserleri

Cemâl-i Mîrsadıkî'nin romanları ve hikâye mecmualarının yanı sıra hikâye edebiyatını incelediği teorik kitapları da bulunmaktadır. 1960'lı yıllarda eser vermeye başlayan Mîrsâdıkî, günümüze kadar birçok eser ortaya koymuştur. Sahip olduğu bu eserler göz önünde bulundurulduğunda velut bir müellif olduğu söylenmelidir. Roman, hikâye, tiyatro gibi kurmaca türlerin yanı sıra edebiyat teorisi alanında da birçok eser kaleme almıştır.

2.1.1. Romanları

Dirâznây-i Şeb [Uzun Gece] (1971); *Şebçerağ* [Gece Lambası] (1977); *Âteş ez âteş* [Ateşten Ateş] (1985); *Bâd-hâ ez Tağyir-i Fasl Haber Mî-Dehend* [Rüzgârlar Mevsim Değişikliğinden Haber Veriyorlar] (1985); *Kelağ-Ha ve Âdem-ha* [Kargalar ve İnsanlar] (1991); *Iztırab-i İbrahim* [İbrahim'in İstırabı] (1993); *Dohterî ba rîsman-i Nokre-î* [Gümüş İplikli Kız] (2008); *Dendân-i Gurg* [Kurdun Dişi] (2009); *Sedâ-i Şikesten Mî-âmed* [Kırılma Sesi Geliyordu] (2021); *Ingrid, Nâzenîn-i Âlmânî* [Ingrid, Alman Güzeli] (2021).

2.1.2. Tiyatro Eserleri

Çe Kesî Donbâl-i Âkâ-i Hunerver Mî-reved? [Kim Hunerver Bey'i Takip Ediyor?] (2015).

2.1.3. Hikâye Mecmuaları

"Şahzâde Hânum-i Sebzçeşm [Yeşil Gözlü Şehzade Hanım]" (1963); daha sonra bazı değişikliklerle *Musafir-hâ-i Şeb* [Gece Yolcuları]⁴ adıyla tekrar yayımlanmıştır; "Çeşm-hâ-i Men, Heste [Gözlerim, Yorgun]" (1968); "Şeb-hâ-i Temâşâ ve Gul-i Zerd [Temaşa Geceleri ve Sarı Çiçek]" (1969); "În Şikeste-hâ [Bu Kırılmışlar]" (1972); "În Sû-yi Tel-hâ-i Şen [Kum Tepelerinin Bu Taraftı]" (1975); "Ne Âdemî, Ne Sedâyî [Ne Bir İnsan, Ne de Bir Ses]" (1976); "Devâlpâ [Gulyabani]" (1978); İki bölüm halinde "Visâkî Bey'in Hikâyeleri" ve "Mavi Gömlek" başlıklarıyla sunulan eserin ilk bölümü sekiz hikâyeyi içermektedir; "Heras [Korku]" (1978), "Peşe-hâ [Sinekler]" (1989); "Rûşenân [Aydınlar]" (2001); "Zindegî râ be Âvâz Behân [Hayatı Sesli Oku]" (2004); "Nâm-i To Âbîst [Senin Adın Mavidir]" (2010); "Sepîdedemân: Bâzhânî ve Vîrâyeş-i Cedîd-i Musâfir-hâ-i Şeb, Çeşm-hâ-i Men, Heste, Şeb-hâ-ye Temâşâ ve Gul-i Zerd [Adı geçen eserlerin yeni okuma ve edisyon baskısı]" (2015); "Ârâm Begîr, Azîzem [Sakin ol, Hayatım]" (2021); "Beççe-hâ-i Âfitab ve Dâstân-hâ-i Dîger

⁴ Bu hikâye seçkinde bulunan "*Dîvar* (Duvar)" adlı öykü Dr. Umut Başar tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Türk Dili Dergisi'nde yayımlanmıştır (Mîrsadıkî, 2020). Aynı hikâye, Dr. Umut Başar'ın "*Cahillikle Mücadele Makinesi*" adlı hikâye seçkisi çevirisinde de yer almaktadır (Kolektif, 2021).

⁵ Bu hikâye seçkisine adını veren bu hikâye, Dr. Ceylan Mollamehmetoğlu tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi'nde yayımlanmıştır (Mollamehmetoğlu, 2017).

[Güneşin Çocukları ve Diğer Öyküler]" (2021); "Gul-hâ-i Lale Abbâsî ve Dâstân-hâ-i Diğer bâ Tefsîr [Akşamsefası Çiçekleri ve Açıklamalı Diğer Hikâyeler]" (2021); "Dige Mes-e Tahtî Nemîâd [Artık Tahtî Gibisi Gelmez]" (2021); "Şehrzâd ve Merg ve Dâstân-hâ-i Diğer [Şehrzâd, Ölüm ve Diğer Hikâyeler]" (2022).

2.1.4. Kuramsal Eserleri

Anâsır-i Dâstân [Hikâyenin Unsurları] (1986); *Edebiyat-i Dâstânî [Öykü Edebiyatı]* (1989); *Cihân-i Dâstân (Garb) [Öykü Dünyası (Batı)]* (1989); *Dâstân ve Edebiyât [1375] [Öykü ve Edebiyat]* (1997); *Vâjenâme-i Huner-i Dâstannevisî [Öykü Yazma Sanatı Sözlüğü]* (1999) (*Meymenet-i Mîrsâdîkî yardımlarıyla*); *Cihân-i Dâstân (İran) [Öykü Dünyası (İran)]* (2003); *Dâstân-hâ-i Novîn, Cestâr-hâ-i Der Kalemrov-i Edebiyât ba Şâhid-hâ-i Dâstânî [Yeni Öyküler, Hikâye Örnekleriyle Edebiyat Alanında Yeni Araştırmalar]* (2022).

Cemâl-i Mîrsâdîkî'nin eserlerinin Farsça adlarının Türkçe karşılıklarıyla birlikte listelenmesinin ardından, çalışmanın bu bölümünde Cemâl-i Mîrsâdîkî'nin "*Cûybâr*" adlı öyküsünün, eserin özgün üslubuna ve anlam derinliğine bağlı kalınarak yapılan Türkçe çevirisi sunulmuştur.

3. "CÛYBAR (IRMAK)" ADLI ÖYKÜNÜN TÜRKÇEYE TERCÜMESİ

Arkasından karısının sesi geldi:

"İdareye mi gidiyorsun? ..."

"Evet..."

"Gitmesen olmaz mı? ... Bugün çok yorgunsun..."

"Gitmem gerek..."

"Sabah idare... Akşam idare... Böyle hayat mı olur?"

Cevap veremeyecek kadar üzgündü. Yeryüzü ve gökyüzü arasına asılı kalmış, bir taş parçası gibiydi. Ağır ağır ve perişan bir hâlde gelmişti. Evin kapısını arkasından kapattı. Yorgun ve zayıf adımları onu ilerletmeye başlamıştı.

Dışarıda soğuk ve keskin bir hava vardı. Gri bulutlar gökyüzünü tamamıyla örtmüştü. Kurumuş yapraklar, ayaklarının altında ufalanıyorlardı. "Hışış" sesleri ürperticiydi. Sokakta kimsecikler yoktu. Sokak, sonbaharın vurduğu yapraklarla yalnız kalmıştı.

Afallamış ve perişan bir hâldeydi. Kafasının içi çok karmaşıktı. Düşünceleri birbirine girmişti.

Otuz beş yaşında olmak, yedi sekiz yıl boyunca parlak ve güzel masaların başında oturmak, düşüncesine bir düzen ve dinginlik vermişti. Ağırbaşlı hareketlere, soğuk ve haşin bir görüntüye sahip olmuştu. Rahat ve sıkıntısız hayatı, makam ve mevkii onu her şey karşısında soğukkanlı ve umarsız biri yapmıştı. Fakat bu sabah eski arkadaşlarından biri telefonda ona "Kindar..., Bencil..." diye bağırıp Pervin'in ölüm haberini verdiğinde, değişik bir hâlde bürünmüştü.

Onun odasında bir istişare toplantısı düzenlenmişti. Müdür: "Hiç kimse gitmek istemiyor... Herkes mazeret bildirip bahane buluyor..." diyordu. "Hatta bu zavallı iğneci bile gitmeyi kabul etmedi. Herkes çoluk çocuğum var diye bahane buluyor..."

Karşısında duran müdürün yanına oturmuş, iri vücudu müdürden geri kalmayan, iş arkadaşlarından biri:

“Valla, bana teklif etseler de ben elimi taşın altına koymam, Vebalı bölge... Sonuçta aşş da olsan, veba bulaşmaması için yüzde kırk korunuyorsun...” dedi.

Müdür sinirle:

“O hâlde ben ne yapacağım? Bir insan yaratıp gönderecek hâlim yok, değil mi? Diye cevap verdi.

Telefon çaldı, ahizeyi kaldırdı ve ağzına götürdü. Arayan Ferhat’tı. “Merhaba... Nasılsın? ... Nasıl oldu da aklına geldik.”

Ferhat da bağırarak:

“Neden dün hatime gelmedin... Kindar... Bencil...” dedi.

“Kimin hatmine?”

“Pervin’in... Haberim yoktu mu diyeceksin?”

“Öyle bir uçmuş ki arabadan... Arabasından hiçbir şey kalmamış geriye... Kimse de niye yukarılara gittiğini bilmiyor... Nereye gitmek istediğı belli değil...”

Öğle vakti evine geri döndü... Şiddetli bir yorgunluk hissediyordu. Hâlsiz ve keyifsizdi. İstemeyerek yemeğini yedi. Uzandı. Gözlerini kapattı, ama uyuyamadı. Sinirleri bozuktı. Kendi kendine: “Bana bir şeyler oluyor... Bir şeyim olmalı...” dedi.

Kendini üzücü hislerin eline bırakmak istemiyordu. Pervin’in zamansız ölümünü düşünmek istemiyordu. Battaniyeyi kenara itti, yerinden kalktı. Karısı uyumuştı. Huzurlu ve düzenli bir şekilde nefes alıyordu. Evin içinde odadan odaya gezindi. Odadaki süs eşyalarının yerini değiştirmeye heveslendi. Odadaki boy aynasında baştan ayağı kendine baktı. Gözleri kızarmıştı ve dudakları titriyordu. Kitaplığının önünde oturdu. Kitapları raftan çıkardı. Tozlarını aldı. Yıllardır bir kitap okumaya fırsat bulamıyordu. Kitaplar arasından fırsatını bulduğunda okumak üzere iki üç tanesini ayırdı. Dudak altından mırıldandı:

Lanet olsun böyle idareye... İnsanın beynini ve düşüncelerini nasıl yiyorlar ve insanı her şeyden uzaklaştırıyor...”

Çiçeklerin ve vazoların yanına gitti. Onları suladı. Sarı yapraklarını kopardı. Orada, vazoların yanında, süs havuzunun başına oturdu. Süs havuzunun matlaşmış suyuna baktı. Bir ses duydu:

“Eğer durdurursan sesi düşer... Sesi kesilir...”

Kendi kendine yüksek sesle konuşmuştu... Donuk ve hareketsiz bakışı havuza kilitlendi. Şişmiş ve sinirli yüzünde, gözaltlarındaki yeni kırışıklıkların suya yansımaları gördü. Aklından şunları geçirdi: “Ne kadar değişmişim. Kendimi ne hâle getirmişim.”

O sırada tuhaf bir endişede boğulduğunu fark etti. Daha önce hiç duymadığı bir korku baştan ayağı onu sarmıştı. Üşümüş bir şekilde odaya döndü. Karısı öylece uykudaydı. Onu uyandırmak istemedi. Pencerenin önünde durdu ve sanki ağacın üzerindeyken sonbaharın vurduğu alev almuşçasına kırmızı yapraklara baktı. Pervin’in “çınar ağaçları ışıklar açmış” sözünü hatırladı.

Öğrenim gördüğü fakültede, Pervin’e âşık olmuştu. Sınıf arkadaşlarıydılar. Aileleri ve sosyal statüleri o kadar birbirinden farklıydı ki Kemal hiçbir zaman öyle delicesine ona âşık olacağını düşünmüyordu. Pervin zarif ve kibar bir kızdı. Yuvarlak beyaz bir yüze, küçük, güzel dudaklara, parlak ve yeşil gözlere sahipti. Sevimli ve hızlı hareketleri, kısa kestirdiğı saçları, onun bir ilkokul

çocuğuna benzemesini sağlıyordu. Dost canlısı tavırları, sanki her an gülümseyen, herkese karşı şefkatli bakışları, onu çok sevimli ve değerli biri yapıyordu.

Birlikte oturup ders çalışıyorlar ve çene çalışıyorlardı. Derslerini çalıştıktan sonra da kalkıp beraber yürüyüş yapıyorlardı. Fakülteden çıkıyorlardı. Sohbet ederek üniversitenin duvarları yanından yukarı çıkan güzel ve ağaçlarla dolu caddeyi takip edip, ilerliyorlardı. Tenha bir caddeydi. Çevredeki ev ve bahçelerden bir ses duyulmuyordu. Caddenin kenarından geçen arkın suyunun şırıltısı, kulaklarını sessiz ve huzurlu bir biçimde dinlendiriyordu. Pervin:

“Ben su sesini çok seviyorum, çocukluktan beri hoşuma gidiyor... Otururdum ve sesini dinlerdim... Ama şimdi ne zaman bir su akıntısı görsem, nedense ömrü suyun geçişine benzeten o şiiri⁶ hatırlarım...” dedi.

Arkın kenarından yukarı çıkan Kemal:

“Bu suyun nereden geldiğini bir düşünsene... Ne maceraları geride bırakmış ve hangi maceraları da geride bırakacak...” diye düşüncelerini dile getirdi.

Pervin sevinçle:

Ben işte bunu seviyorum... Bir hayat... Gerçek bir hayat... Sürekli akıntıda, her zaman macera dolu, eğer durdurursan, sesi durur... Sesi kesilir... Ölüyor...” diye cevapladı.

Caddenin yukarı kısmından nefes nefese yukarı çıkıyorlardı ve topraktan bir duvarının altından ırmağın dışarı çıktığı bahçeye ulaşıyorlardı. Onun şırl şırl akan, saf ve parlak suyu arka dökülüyordu ve gürültüyle aşağı akıyordu.

Bahçenin önündeki yükseltide oturuyorlardı ve her zaman bahçede bir köpek olduğunu unutuyorlardı. Köpek birden duvarın arkasından havlayınca, istemsizce her ikisi de yerlerinden sıçıyorlardı. Sonra kahkahaları başlıyordu...

Güzel, ışıltılı ve heyecanlı günlerdi. Gönlü neşeye doluydu ve hayatı anlamlı bir şekilde ilerliyordu. Sabah uykudan uyanınca, mutlulukla onu düşünüyordu. Güzel yüzü gözlerinin önüne geliyordu ve mutlu geleceğini düşünüyordu. Her geçen gün vücudunda bu denli mutluluğa neden olan bu küçük ve kibar kıza daha fazla bağlanarak âşık oluyordu.

Son günler zihninde baş döndürücü ve sancılı geçiyordu. Başka birinin havasına kapılıp heyecanlanan ve ıstırap içindeki Pervin’in hâline bakıyordu. Bir de birtakım duygularla yaralanan ve harap bir hâlde ondan uzaklaşan, her şeyi unutmak için çabalayan, çalışan ama başaramayan kendine bakıyordu.

Daha sonra Pervin düğün davetiyesini ona göndermişti ama gitmedi. Düşüncesi bile canını acıtan bir adamla evlenmişti. Sonraları Ferhat’a şu sözleri sarf etmişti: “İnsan gözlerini açtığı zaman, çevrenin saçma ve boş bir yaşamı ona yüklediğini görünce artık hiçbir halt edemez. Aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık”

Şimdi evden çıkmıştı. Süs havuzu, donuk ve hareketsiz suyuyla gözlerinin önünde kalmıştı. Artık Pervin ölmüş, kendi ise hayattaydı. Damarlarında akan “Ölmemiş ve hayatta olmak”

⁶ Ç.N.: Burada kastedilen şiir muhtemelen, Ömer Hayyam’a atfedilen şu meşhur rubâidir: “Çocukken biz, bir süre hocaya gittik/ Sonra da bir süre kendi hocalığımızla neşelendik/ Sözüün sonunu dinle, bak ne geldi başımıza/ **Su gibi geldik**, yel gibi gittik” (Hayyam, 2012, ss. 22-23).

duygusu onun ellerini ve ayaklarını hareket ettiren tek sıcaklıktı. Ve bu sıcaklık hiçbir zaman hayatın yerini tutmuyor diye düşünüyordu.

Ayakları altındaki yaprak seslerini duyuyordu: “Hışşışışışı...” Başının üzerinden geçen rüzgârın sesini duyuyordu: “vuuuuuuuh...” Şarkı söyleyen kuşun sesini duyuyordu, yavaş ve yorgun adımlarla ilerliyordu. Bu sabah sağlam adımlarla bu sokaktan geçmişti. Ne kadar keyifli ve mutluydu. Aklından ne hoş duygular geçmişti. Rahat bir yaşama, bir makam ve mertebeye sahip olduğu için içten içe kendiyle gurur duyuyordu. Kendi kendine “yaşam yolunu bilmek gerek” demişti. İnsanın, hayatın da insanla anlaşabilmesi için hayata nasıl tahammül etmesi gerektiğini öğrenmelidir. Eksikliğini hissettiği tek şeyin bir “araba” olduğunu ve bir an önce satın alması gerektiğini düşünmüştü. Değişik araba türlerini, Amerikan, Alman, Fransız, Rus, İtalyan... Her yıllardaki modellerini düşünerek aralarından birini seçti. Sonra idarede, yumuşak ve rahat koltuğuna, gömülmüştü ve resmi yazıları “müdürün vekâletiyle” imzalamıştı ve tüm huysuzluğuyla pencerenin camı üzerinden yuvarlanarak akan yağmur damlalarına bakmıştı. Söylenmekteydi:

“Bu lanet yağmur yine başladı... Kahrolası...”

Pencerenin perdesini çekmesi ve ışıkları açması için hizmetliyi çağırmıştı. Kendi kendine:

“Bu şekilde daha iyi oldu... Yağmur sesi insanın işine odaklanmasına engel oluyor” demişti.

Ayaklarının altında kurumuş yaprak seslerini duyuyordu, rüzgâr sesini, kuş sesini... Adımları ilerliyordu. Ansızın başka bir ses kulaklarında yankılandı ve onu gitmekten alıkoydu. Bakışları sesin peşine düştü. Caddenin kenarındaki arktan saf ve berrak bir su akıyordu. Caddeye huzurlu ve hoş tınılı sesini yayıyordu, çakıl taşları ve kurumuş yapraklar arasından yolunu açarak ilerliyordu.

Adımları onu nehirden ayırmıştı. Caddenin diğer tarafına geçti. Su sesi, rüzgâr sesi, kuş sesi arkasında, kulaklarında yavaş yavaş azaldı ve kesildi.

Bir otobüs geldi. Bindi. Otobüs yola koyuldu. Caddenin etrafındaki çınarların kurumuş, kırmızı renkli yaprakları gözleri önünde alevlenmiş gibiydi.

Rahatsızlık hissetti. Oturduğu koltuk da rahatsızdı. Kalkıp yürümek istedi... Gözlerini otobüsün içinde gezdirdi. Yolcuların yüzleri soğuk ve sertti, hiçbir duygu yansıtmıyorlardı. Bazıları gözlerini önlerine dikmiş, en küçük bir hareket bile yapmıyorlardı. Bir iki kişi uyukluyordu.

Önündeki koltukta, iki adam oturmuştu. Biri genç ve diğeri daha akli başında bir adamdı. İkisi de kırışık iş kıyafetleri giymişti. Akli başında olan adam konuşuyordu:

“Artık sabah evden çıktığım zaman nereye gittiğimi, ne yaptığımı, fabrikadan ne zaman çıkacağımı biliyorum. On on beş yıldır bu yolu gidip geliyorum.”

Yorgun ve uzayıp giden bir sesi vardı. Yolculardan bir adam onun yanına oturdu. Döndü ve ona baktı. Onu bir yerde görmüş olduğunu düşündü. Yüzü tanıdıktı. Ona baktı. Ama adam onun bakışına karşılık vermedi. Koltuğuna yaslanmıştı, bakışlarını öne dikmişti ve hareket etmiyordu. Onu nerede görmüş olabileceğini düşündü. Bugüne kadar hiçbir zaman otobüsteki yolcular ilgisini çekmemişti. Genellikle otobüsten indiğinde, kulakları sestten ağırlaşır. Arabanın motor sesi ve yolcuların gürültüsü kulaklarında karışmıştı.

Bir kadın ve yanındaki bir kız çocuğu dikkatini çekti. Kadın onun karşısındaki koltukta, hareketsiz bir şekilde oturuyordu. Kız ise otobüsün ortasında bırakılmıştı. Küçük ve zayıf bir kızdı. İnce ve kemikli bacakları kısa elbisesinin altından dışarı çıkmıştı, otobüsün direğine küçük elleriyle tutunmuştu ve otobüs her sarsıldığında sağa sola savruluyordu.

Ön koltuktaki genç işçinin sesini duydu:

“Ben her zaman oturabilmek için bir iki dakika boş bir otobüsün gelmesini beklerim. Artık oturunca da kimse için yerimden kalkmam”

Ona göre, herkes yalnızca kendi menfaatini gözetiyordu. Bu adam yerinden kalkmak istemiyor ve bu kadının ise yanında az bir yer açıp küçük kıızı koltuğun kenarına oturtmak aklına gelmemiş. Herkes otobüse biniyor, beraberce oturuyorlar ve birbirlerinin yakınında duruyorlar ama ne kadar da birbirlerinden uzaklar, ne kadar birbirlerine yabancılar.

Yaşlı bir adam bastonunu vurarak arabaya bindi. Yorgun ve buruşuk bir yüzü vardı. Aksıyordu ve kendini çekerek öne itti. Aralarından geçerek onların yönüne doğru başını salladı. Kemal yaşlı adamın kendisine, yanındaki yolcu adama veya herhangi birine selam verdiğini anlamadı. Yolcu adam, aynı şekilde hareketsizce yanında oturuyordu ve öne bakıp duruyordu.

Gözlerini pencereden dışarı dikti. Gidip gelirken daha önce defalarca gözlerinin önünden geçmiş şeylere baktı. İnsan yalnızca bir izleyici kadar hayata müdahil olabilir diye düşündü. Sanki her şey insan yalnızca izlesin diye ayarlanmıştı.

Otobüs durdu. İki işçi adam yerlerinden kalkıp indiler. Gözleri, yaşı daha büyük olan, kaldırımında genç işçiden daha önde yürüyen işçiye takıldı. Sanki bu yolu on beş yıldır gidip geliyordu.

Kendi kendine:

“Hayat dümdüz giden bir yol mudur?” diye sormak aklına geldi.

Gözlerini, cadde boyunca sıralanmış çınar ağaçlarına dikti; ağaçlar, gözünün önünden geriye doğru akıp gidiyordu. Otobüsler ve arabalar ise sanki görünmez bir zincirle birbirine bağlanmış gibi ardı ardına sıralanmıştı. Darmadağınık düşünceleri tekrar döndü ve bir bağlantı aradı.

Her gün idareden döndüğünde yemek yiyordu ve uyuyordu. Uyandıktan sonra ise, radyo dinliyordu. Ayaklarını uzatıyordu ve çay içiyordu. Eğer idarede işi varsa da kıyafetlerini giyip evden dışarı çıkıyordu. Yoldayken akşam gazetesini alıyordu ve önemli konuları okumuş ve elinde kıvrımış bir şekilde idareye ulaşıyordu. Gece, gittiği aynı yolu geri dönüyordu. Kıyafetlerini değiştirip akşam yemeği hazır olana kadar televizyonun karşısına oturuyordu. Akşam yemeğinden sonra gazeteyi tekrar açıp gözünden kaçan konuları okuyordu. Okuyor, bir yandan da eşiyile boş konuşmalara dalıyordu. Daha sonra odanın ışıklarını kapatıp uyuyorlardı... Haftada bir kez sinemaya ve gezmeye giderlerdi. İki haftada bir de arkadaşlarla dönüşümlü ev ziyaretleri... Senede bir kez denize, yüzmeye...

Kendi kendine:

“Bu da hayat mı? Ders çalış, evlen ve sonra tüm kazanımlarını dümdüz bir çizgide teslim al!” diye sordu.

Dışarıya baktı. Otobüs her zamanki yolda ilerliyordu. Mağazalar, her zamanki tanıdık ilanlar gözünün önünden geçiyordu. Herkes gidiyordu, geliyordu, sıkıntı çekiyordu, çalışıyordu, yaşlanıp

yıpranıyordu. Aynı şekilde bir oraya bir buraya gidip gelmelerine devam etmeyi sağlayacak parayı kazanabilsinler diye. Böylece hayat, dümdüz bir hat üzerinde giden bir otobüs gibi hep ileri gidip geri dönsün ve insan, bu otobüsün içinde oturup, etrafındaki yüzlerle birlikte umutsuzluğa kapılsın... Tanıdık görünen birkaç yüzle konuşsun... Tanıdık görünen birkaç yüze gülümsesin... Küçük olaylar onu heyecanlandırsın... Ne uyanık olma isteği... Ne de emek vermek ve çabalamak... Ne cesaret ve kendini adamak... Ne de gözü dışarıda olmak... Ne duygusallık... Ne de düşünce... Ne bir feryat... Ne de... Öylece bu dümdüz hattın üzerinde ilerlersin... Kurmalı bir oyuncak gibi ilerlersin... Geri gelirsın... Çalışırsın... Yaşlanırsın ve düşkün hale gelirsın... İyi yiyeabilmek için... İyi uyuyabilmek için... İyi bir biçimde...

Gözlerini kapattı. Düşüncelere daldı:

“Biz esir olmuşuz, esir olduğundan habersiz, ellerine, ayaklarına dolanan ağır zincirlerden memnun ve mutlu esirler... Hepimiz kalıptan çıkmış gibiyiz... Kalıptan insanlar... Tek tür, tek şekil hatta yavaş yavaş tek bir dış görünüşe ve tek duygu hâline sahip olacağız...”

Şimdi nerede olduğunu biliyordu... Otobüs şimdi nereye gidecek... Radyoda şu an hangi program yayınlanacak... Gazetede ne yazacak... Kendi kendine:

“Şu an pazartesi günü saat dört buçuk. Hayattayım. Yaşıyorum... Ben... Biliyorum...” dedi.

Kulaklarında uzaktan kendine doğru yaklaşan, hoş ve güzel tınısını ona ulaştıran nehrin sesini duydu.

Kendi kendine:

“Keşke bu dümdüz yol bozulsaydı ve kahrolası araba dereye uçsaydı.” dedi.

Kendi boğuk sesini duydu:

“Pervin... Sen nereye gittiğini biliyordun... Biliyordun...”

Otobüsten indi, Gökyüzü aynı şekilde kapalı ve bunaltıcıydı. Rüzgâr ağaçları sallıyordu ve kurumuş yapraklarını uçuruyordu.

Adımları yolu adeta tanıyordu ve onu kendisiyle birlikte öne doğru çekiyordu. Rüzgâr saçlarını dağıtıyordu, gözlerinin toz toprakla dolmasına sebep oluyordu.

Bir bakkal dükkânının önünde durdu. Yaşlı bakkal, bir mangal yakıyordu. Gülümsedi, ellerini sıvazladı ve:

“Hava aşırı soğudu, kış geliyor...”

Bir paket sigara ve kibrit satın aldı. Bir sigara yaktı. Dumanını içine çekti ve tekrar yola koyuldu. Gökyüzü birden gürüldedi. Ağaçların gürültüsü arttı. Caddenin tozu dumanı bir hortum oluşturdu, dönerek yükseldi.

İdareye ulaştığında, gökyüzü yağışa yeni başlamıştı. İri yağmur damlaları caddenin yüzeyini adeta eziyordu.

Merdivenlerden yukarı çıktı. Hizmetli öne doğru koştu ve odanın kapısını ona açtı.

Doğruca gidip masasının başına gitti ve oturdu. Masasının üzerinde bir miktar evrak ve dosya birikmişti. Bir süre boş boş onlara baktı. Gözleri kendi adına yazılmış olan ilk evrakın başlığına ilişti, durdu: “Sayın Müdür Yardımcısı...”

Bıkkınlık hissetti. Bir sigara daha yaktı. Yeni masalara ve sandalyelere bakmaya başladı. Karmaşık düşüncelerini toparlamaya çalıştı. Koltuğundan kalktı ve pencerenin önüne gitti. Böyle

daha rahat hissediyordu. Odanın duvarına yaslandı. Gözleri, yüzünün önünde kıvrılan ve odanın boşluğunda dağılan sigaranın dumanına ilişti. Pencerenin ardından rüzgârın ve yağmurun sesi duyuluyordu.

Bir zaman, birkaç sene önce uzunca bir şiir yazmıştı “yağmurun ölümü” adında. Bir dergi onu yayınlamıştı. Şimdi hatıraları ondan öyle uzaktı, öylesine onun için yabancıydı ki o şiiri nasıl ve hangi duygularla yazdığını bilmiyordu.

Konusunu hatırlamaya çalışıyordu:

Rüzgâr bulutları denizden getiriyordu. Bulutlar yeryüzüne iniyorlardı. Yağmur yağıyordu. Nehirler dağların ve tepelerin zirvelerinden akarak birleşiyorlardı. Irmaklar kükreyerek ve coşarak ovaları geçiyorlardı. Yeşillikler, ağaçlar suya doyuyorlardı. Serkeş, mağrur su, gürültü ve kargaşayla nehirlerden geçiyordu. Şehirlere ulaşıyordu. Fısıltıyla ve yavaşça arklara yürüyordu, kükreyişi ve coşkusu kesiliyordu. Gece olmuştu. Soğuk hava çöküyordu. Nehirler gitmekten geri kalıyorlardı. Fısıltıları kesiliyordu ve buz tutuyorlardı. Duru ve temiz gözlerini soğuk, parlak yıldızlar süslüyordu. Gece bitiyordu ve sabah oluyordu. Küçük ve yaramaz çocuklar, çantaları ellerinde evlerinden çıkıyorlardı. Mutlu ve sevinçli bir şekilde arklara doğru koşuyorlardı ve buzların üzerinde kayıyorlardı. Buz tutan arklar kırılıyordu. Kopan buz parçaları çocukların oyunlarının topu oluyordu. Arklardan dışarı düşüyor, ayakucu darbesiyle sert asfalt yolların üzerine ve sokakların çamuru arasına savruluyor, ardından yoldan geçenlerin ayakları altına düşüyordu. Aşağılanıyor ve küçülüyordu, ufacık ve parçalara ayrılmış bir hâl alıyordu... Ve sonunda ölüyordu...

Odanın kapısı açıldı ve müdürü içeri geldi. Masanın yanındaki sandalyeye oturdu ve:

“Önce gökyüzü surat astı, nasıl da yağmur bastırdı” dedi.

Ona sigara ikram etti ve pencerenin kenarına geri döndü.

Yağmurun sesi kulaklarını doldurmuştu. Uzaklardan güzel ve hüznü bir şarkı, yolunu çakıl taşları arasından açarak ilerleyen ince bir ark sesi gibi duyuluyordu. Müdürü konuşmaktaydı. Onun tutuk ve kalın sesi yağmur sesiyle birlikte kulaklarında karışmıştı.

“Yasalara göre ihalenin kaybedilmesi gerekirdi... Ama bu işte nasıl bir bit yeniği vardı da herkes geri adım attı bilmiyorum.”

Pencerenin camından dışarı baktı. Ağaçlar yağmurdan ıslanmıştı. Yağmur damlaları, inci taneleri gibi pencerenin camı üzerinde yuvarlanarak dağılıyordu. Rüzgâr çatıların altından uğulduyordu.

Yağmurun sesi ve rüzgârın uğultusu kulaklarında, gri renkli yıkanmış ağaçlar ise gözlerinde yerlerini almıştı. Öylece pencerenin yanında durup, müdürüne bakarken, ansızın ırmağın tanıdık sesi uzaktan ona yaklaşarak geldi ve kulaklarında yankılanmaya başladı. Müdüre doğru döndü. Bir şimşek çaktı ve gökyüzü birden aydınlandı. İstemsizce ağzını açtı ve müdüre:

“Bu arada sonunda o işe gidecek biri bulundu mu?” diye sordu.

Müdür aksi bir tavırla:

“Henüz yok. Kimseye zorla görev vermek istemiyorum ama başka çare yok... Böyle olmaz. Herkes yerini sağlamlaştırmış ve kimse sıcak yerinden kımıldamak istemiyor” diye cevap verdi.

Boş koltuğuna baktı ve içini bit titreme aldı Süs havuzunun kenarında, onu yakalayan aynı benzeri olmayan korku yine onun peşini bırakmamıştı. Mustarip ve titrer bir hâlde pencerenin yanından döndü.

Hizmetli elinde çay tepsisiyle odaya girdi. Onlara bir fincan çay bıraktı ve gideceği anda, aceleyle pencerenin önündeki perdeyi çekmesi, odanın ışığını açması için tekrar çağırdı. Sonra öylece masasına yaslanmıştı. Bedeni yavaşça aşağı kayarken, memnuniyet duygusuyla, koltuğun üzerine oturuyordu. Kulaklarında rüzgârın, yağmurun ve suyun akış sesi, ağır ağır azalarak öldü.

Elleriyle şekeri fincana döktü ve çay kaşığıyla karıştırmaya başladı ve çaydan bir yudum aldı. Sıcak ve tatlı çay ağzını yakmış, boğazını temizlemiş ve ona güven duygusu vermişti.

Ayaklarını uzattı, esnedi. Deriden yapılmış, yumuşak koltuğuna gömüldü ve kendi kendine şu cümleyi kurdu:

“Çok iyi geldi... Bu Meşhedi Hasan, insana ne zaman çay getireceğini iyi biliyor!”

4. ÖYKÜNÜN TAHLİLİ

Cemâl-i Mîrsâdîkî'nin “Cûybâr” adını verdiği bu öykü, yukarıda da değinildiği üzere “*Şeb-hâ-i Temâşâ ve Gul-i Zerd*” adlı hikâye mecmuasının dördüncü hikâyesidir (Mîrsâdîkî, 1347 Hş., ss. 76-92). Yazar, öykünün ilk sayfasında bu öyküyü, Sîmîn ve Emîr Nigehbân adlı kişilere ithaf ettiğini belirtmiştir. Öykü, on altı sayfadan oluşmaktadır. Söz konusu kitapta sekiz hikâye bulunmaktadır.

4.1. Öykünün Adı

Yazarlar kaleme aldıkları eserin kapağına bazen bir olayı bazen bir imgeyi bazen de bir figürü taşımaya çalışırlar (Tepebaşı, 2019, s. 40). Bu durum, eserin adı ile içeriği arasında kurulan bilinçli bir ilişkiye işaret etmektedir. Öykünün başkarakteri Kemal'in geçmişte âşık olduğu Pervin adlı kadınla yürüyüş yaptıkları caddenin kenarından bir ırmak geçmektedir. Bir diyaloglarında, ırmak kelimesinden yola çıkarak, bir şairin bir şiirinde hayatın bir ırmak gibi akışına işaret ettiğini anımsarlar. Bu bağlamda, öyküye verilen Farsçada “küçük akarsuların birleşerek meydana getirdiği nehir, ırmak” (Enverî, 1383 Hş., s. 398) anlamına gelen **Cûybâr** adının, hem bu sahnede yer alan çağrışım yapılan unsurlarla hem de Kemal'in geçmişe duyduğu derin özlemle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, hayatın tekdüzeliği ve bireysel yalnızlığı merkeze alan bir esere, sürekliliği ve kesintisiz akışıyla zamanın ve hatıranın simgesine dönüşen “ırmak” imgesinin ad olarak seçilmesi, öykünün tematik bütünlüğünü pekiştiren anlamlı bir tercih olarak değerlendirilmektedir.

4.2. Olay Örgüsü

Hikâyenin ana kahramanı otuz beş yaşlarında Kemal adlı bir devlet memurudur. Hangi devlet dairesinde çalıştığı bilgisi hikâyede yer almamaktadır. Kemal evlidir ve evden işe, işten eve gidip gelmektedir. Aslında işten ve hayatının sıradanlığından sıkılmıştır. Yaşamındaki bu monotonluk onu fazlasıyla hüznündürmektedir. İşe giderken yol üstünde hayatına dair bazı düşüncelere dalmaktadır. Hayatından memnun değildir ve geçmişine özlem duymaktadır. Üniversite yıllarında Pervin adlı sınıf arkadaşına âşık olmuştur. Pervin de kendi de başkalarıyla evlenirler. Yıllar sonra Pervin'in ölüm haberini alır. Pervin'in ani ölümü onu derinden sarsar. Geçmişte beraber ders çalıştıklarını ve yaptıkları yürüyüşleri ve aralarında hayata dair yaptıkları konuşmaları hatırlarken,

hayatının nasıl da farklı bir hâl aldığını düşünmektedir. Günlük rutinine döndüğünde, toplu taşımada gözlemlediği insanların yabancılaşmış hâli, hayatın tekdüzeliği ve bireysel yalnızlık onun hayatını sorgulamasına neden olmaktadır. Dışarıda gözlemlediği insanlardaki yabancılaşma onda hayatı ve hayatının gidişatını sorgulamasına neden olmaktadır. Bir yandan da âşık olduğu Pervin adlı kadının trafik kazası neticesinde trajik ölümünü düşünmektedir. Bütün bu sorgulamaları yaparken yine çalıştığı devlet dairesinde odasına oturur. Dışarıda şiddetli bir yağmur vardır. Müstahdem Meşhedli Hasan, ona tam o sırada çay getirir. Bunu gördüğüne memnun olan Kemal, müstahdemın getirdiği çaydan memnun olduğunu dile getirir ve aslında bu şekilde konfor alanında olmaktan duyduğu memnuniyeti de dile getirmektedir. Hikâye böylece son bulur (Mîrsâdıkî, 1347 Hş., ss. 77-92).

4.3. Şahıs Kadrosu

Edebî eserler zaman ve mekân ne olursa olsun daima insan merkezlidir. Şahıs kadrosu edebî eserde anlatılan olayları var eden, yaşayan ve insan hüviyetine büründüren kahramanlardan oluşmaktadır (Çetişli, 2009, s. 67). Bu nedenle, bir edebî metnin derinliğini ve anlam katmanlarını çözümleyebilmek, çoğunlukla o eserdeki karakterlerin kimliklerini, psikolojilerini ve toplumsal arka planlarını doğru okuyabilmekle mümkündür.

“Cûybar [Irmak]” adlı öykünün şahıs kadrosu, Cemâl-i Mîrsâdıkî’nin gerçekçi anlatım tarzına uygun olarak, toplumun farklı kesimlerinden bireyleri yansıtan karakterlerden meydana gelmektedir. Öyküde başkarakterin yanı sıra birtakım yan karakterler de bulunsa da hikâye başkarakterin duygu dünyasını yansıtmakta, hikâyenin olay örgüsü genellikle içsel çatışmaları ve psikolojik derinliğiyle ön plana çıkan başkarakter etrafında gelişmektedir. Çevresindeki yan karakterler ise, onun iç dünyasını tamamlayan unsurlar olarak hikâyeye dâhil edilmiştir.

Kemal: Hikâyenin başkarakteridir. İdarede çalışan, otuz beş yaşında, geçmişte Pervin’e âşık olmuş, ancak başka bir kadınla evlenmiş, hayatın rutininden ve duygusal çöküntülerden bunalmış bir adamdır. Pervin’in ölüm haberiyle sarsılmış, hayatını ve insan ilişkilerini sorgulamaya başlamıştır.

Kemal’in Karısı: Hikâyenin başında ve ortasında görülen karakterdir. Kemal’e önem verdiği anlaşılmaktaysa da onun yorgunluğunu fark ettiği ama aynı zamanda Kemal ile aralarında duygusal mesafelerin olduğu sezdirilmiştir.

Pervin: Kemal’in üniversite yıllarındaki sevgilisidir. Hikâyede sadece anılarla ve ölüm haberinin etkisiyle yer almıştır. Zarif, sevimli, hayat dolu bir genç kadın olarak betimlenen bu karakter, şiirsel bir bakış açısına sahiptir.

Ferhat: Kemal’in eski arkadaşı. Telefonda Pervin’in ölüm haberini verir. Pervin’in ölüm haberini aldıktan sonra cenazesine gitmediği için Kemal’i suçlayıcı ifadelerle yargılamıştır. Aynı zamanda Pervin’in evlilik sonrası düşüncelerini aktaran kişidir.

Müdür: İdarede Kemal’in amiri. Vebalı bölgeye kimsenin gitmek istemediğinden yakındır. Sorumluluk yüklenmek istemeyen çalışanlara karşı öfkeli.

İri vücutlu iş arkadaşı: Müdürün yanında oturan ve vebalı bölgeye gitmeyi reddeden işçidir. Pratik, korkak ve hesapçı bir karakterdir.

Otobüsteki Yaşlı Adam: Bastonla otobüse binen, yorgun, yaşlı bir yolcu. Selam verip vermediği belirsizdir. Hikâyedeki "yabancılaşma" temasını güçlendirmektedir. On beş yıldır aynı yolu gidip geldiğini söyleyerek yorgun, monoton hayatı temsil etmektedir.

Otobüsteki Genç İşçi: Ön koltukta oturan, pratik düşünen, menfaatçi bir işçi. Küçük kız için yer açmaması bireyselliğini temsil etmektedir.

Otobüste Kadın ve Küçük Kız Çocuğu: Kadın hareketsiz otururken, küçük kız ise sarsılarak ayakta durmaktadır. Toplumsal duyarsızlık ve bireysel yalnızlığı yansıtan figürlerdir.

4.4. Zaman ve Mekân

Bir anlatı zaman içine yerleştirilmiş olayları anlatır. Olayların sırası, süresi ve sıklığı kurmaca zamanını belirler (Kıran & (Eziler) Kıran, 2000, s. 202). Bu, anlatının en temel öğelerinden biridir çünkü zaman, olaylara anlam ve bağlam kazandırmaktadır. Söz konusu öykünün zamanı açıkça belirtilmemiş olsa da olayların geçtiği dönem modern zamanlardır. Hikâyedeki iş yaşamı, toplu taşıma araçları, devlet dairesi gibi unsurlar dikkate alındığında, yaklaşık olarak XX. yüzyılın ortalarına ya da ikinci yarısına tarihlenebilecek bir dönem olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyede mekân ise, şahıs kadrosundaki insanların hayatındaki gelişmelere paralel olarak önem, amaç ve nitelik olarak değişkenlik göstermektedir (Çetişli, 2009, s. 77). "Cûybar" adlı öyküde mekân tasvirleri, başkarakterin içsel çatışmaları ve psikolojik durumunu yansıtan unsurlar hâline gelmiştir. Başkarakter Kemal'in evi, çalıştığı devlet dairesi ve işe giderken bindiği toplu taşıma aracı, Kemal'in hayatının sıradanlığını, sıkışmışlığını ve tekdüzeliğini yansıtan dar, kapalı ve işlevsel mekânlardır. Dış dünyada yağın yağmur ve insanların birbirine yabancı tutumları da bu mekânları daha kasvetli ve ruhsuz hâle getirmektedir. Ayrıca hikâyede geçen "otobüs", sadece fiziksel bir ulaşım aracı değil, aynı zamanda bireyin toplum içindeki yalnızlığına ve yabancılaşmasına işaret eden sembolik bir mekân olarak da değerlendirilebilmektedir.

4.5. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Anlatıcı –en basit tabiriyle- masalı, efsaneyi, hikâyeyi, romanı okuyucu veya dinleyici konumundaki bizlere anlatan varlıktır (Çetişli, 2009, s. 79). "Cûybâr" öyküsü, üçüncü tekil şahıs anlatıcı tarafından aktarılmıştır. Anlatıcı birçok işlev yüklenebilir. Olmuş ve o anda olan kurmaca ya da gerçek olayları anlatır (Kıran & (Eziler) Kıran, 2000, s. 69). Söz konusu hikâyede anlatıcı, klasik anlamda her şeyi bilen bir konumda değildir; daha çok, olaylara Kemal'in bakış açısından yaklaşan ve onun iç dünyasını, düşüncelerini ve duygusal durumunu yansıtan sınırlı bakış açısına sahiptir. Anlatıcı, Kemal'in zihninde geçen sorgulamaları, geçmişe dair hatıralarını ve içsel çatışmalarını okura sunarken, diğer karakterlerin düşünce dünyasına doğrudan girmemiştir. Anlatıcının konumlanışı, okuyucunun Kemal ile özdeşleşmesini kolaylaştırmakta; onun içsel yalnızlığını, geçmişe duyduğu özlemi ve hayatın monotonluğuna karşı geliştirdiği sorgulamayı daha etkili bir biçimde hissettirmektedir.

4.6. Öyküde Öne Çıkan Temalar

Öyküde geçmişe özlem, bireysel yalnızlık, toplumsal yabancılaşma, hayatın anlamı, rutin yaşamın sıklığı, içsel çatışma, aşk ve kayıp, ölüm karşısında insanın çaresizliği gibi evrensel temalar, ana karakter Kemal'in ruh dünyasında yoğunlaşarak işlenmiştir. Bu temalar aracılığıyla yazar, bireyin modern toplum içindeki kırılma anlarını, aidiyet duygusunun zayıflamasını ve

duygusal kopuklukları derinlemesine gözler önüne sermektedir. Hikâyenin ana karakteri Kemal'in iç dünyasında en belirgin temalardan biri geçmişe duyulan özlemdir. Özellikle üniversite yıllarına ve Pervin'le yaşadığı duygusal bağa dair hatıraları, onun bugünkü hayatındaki eksiklikleri fark etmesine ve geçmişin sıcaklığına sığınmasına neden olmuştur. Kemal'in hem ailesiyle hem de iş çevresiyle olan ilişkilerindeki mesafe, onun yalnızlığını derinleştirmektedir. Duygusal olarak eşiyse kuramadığı bağ ve toplumsal hayatta hissedilen kopukluk, bireyin modern yaşamda yalnızlaşmasının çarpıcı bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Otobüste karşılaştığı insanlar bile onun için bir yabancıdan ibarettir. Bu temalar çevresinde şekillenen hikâyenin genel olarak bireysel yalnızlık temasını usta bir dille yansıttığını söylemek mümkündür.

SONUÇ

Bu çalışmada öncelikle modern İran edebiyatının önde gelen hikâyeye yazarlarından Cemâl-i Mîrsâdıkî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, "Cûybâr" adlı öyküsü Türkçeye çevrildikten sonra yapı unsurları ve muhteva açısından incelenmiştir. Söz konusu öykü, bireyin iç dünyasına odaklanan, psikolojik derinliği yüksek, gerçekçi bir anlatının başarılı bir örneği olarak değerlendirilmiştir.

Yazar, sıradan bir devlet memurunun günlük yaşamındaki tekdüzeliği ve içsel boşluğunu sade ancak etkili bir üslûpla ortaya koymuştur. Öyküde geçmişe özlem, bireysel yalnızlık, toplumsal yabancılaşma ve hayatın anlamı gibi evrensel temalar, ana karakter Kemal'in ruh dünyasında yoğunlaşarak işlenmiştir. Anlatıcının sınırlı bakış açısı, okuyucunun karakterle duygusal bağ kurmasını kolaylaştırırken, olay örgüsünün durağan yapısı ise karakterin içsel çatışmalarını ön plana çıkarmıştır. Öyküde kullanılan mekânlar, zaman geçişleri ve yan karakterler ise bu psikolojik yoğunluğu destekleyen unsurlar olarak dikkat çekmektedir. "Cûybâr" modern İran hikâyeciliğinde birey merkezli anlatımın başarılı örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Öykünün olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman ve mekân unsurları, anlatıcı ve bakış açısı gibi temel anlatı bileşenleri üzerinden analiz edilerek, metnin tematik derinliği ve karakterlerin psikolojik yönleri değerlendirilmiştir. Bu çerçevede "Cûybâr", bireysel psikoloji ile toplumsal gerçeklik arasındaki durumu yalın ama detaylı bir biçimde yansıtmayla dikkat çekmektedir. Ayrıca, öykünün Türkçeye kazandırılmasıyla birlikte modern İran edebiyatının Türk okurları tarafından daha yakından tanınmasına katkı sağlandığı düşünülmektedir. Sonuç olarak, bu inceleme ile Mîrsâdıkî'nin bireyin iç dünyasını yansıtmadaki başarısı ve toplumsal gerçekliği sade ama etkileyici bir dille nasıl kurguladığı ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

- Abdullahiyan, Hamîd. (1378 Hş.). *Kârname-i Nesr-i Muasır Dâstân, Numayişnâme, Nesr-i İlmî, Tercume. Pâyâ.*
- Çetişli, İsmail. (2009). *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâyeye-Roman-Tiyatro* (2. bs). Akçağ.
- Enverî, Hasan. (1383 Hş.). *Ferheng-i Rûz-i Sohen. İntişârât-i Sohen.*
- Hayyam, Ömer. (2012). *Rubailer* (Ali Güzelyüz, Çev.; 1. bs). Kabalcı.
- Kaplan, Mehmet. (1984). *Hikaye Tahlilleri* (2. bs). Dergâh Yayınları.

- Kıran, Zeynel, & (Eziler) Kıran, Ayşe. (2000). *Yazınsal Okuma Süreçleri* (1. bs). Seçkin Yayınevi.
- Kolektif. (2021). *Cahillikle Mücadele Makinesi Modern İran Hikâyeleri Seçkisi* (Umut Başar, Çev.; 1. bs). Büyüyenay.
- Mîrsâdıkî, Cemâl. (1347 Hş.). *Şeb-hâ-i Temâşâ ve Gul-i Zerd* (1. bs). Çâphâne-i Hûşe.
- Mîrsâdıkî, Cemâl. (1393). Çegûne Nevîsende Şodem Metn-i Sohenrânî-i Şeb-i Cemâl-i Mîrsâdıkî. *Buhârâ*, 99, 242-248.
- Mirsadiki, Cemal. (2020). "Duvar (Umut Başar, Çev.)". *Türk Dili Dergisi*, 69(822), 56-61.
- Mollamehmetoğlu, Ceylan. (2017). "Kum Tepelerinin Bu Tarafı Cemâl Mîr Sâdıkî". *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 59, 209-213.
- Rahimiyân, Hurmuz. (1387). *Edebiyât-i Muasır-ı Nesr Edvâr-i Nesr-i Farsi Ez Meşrûtiyet Tâ İnkılab-i İslâmî*. Merkez-i Tahkîk ve Tovsîa-i Ulûm-i İnsânî.
- Şerîfî, Muhammed. (1388 Hş.). *Ferheng-i Edebiyât-i Farsî*. Ferheng-i Neşr-i Nov/İntişârât-i Muîn.
- Tepebaşılı, Fatih. (2019). *Roman İncelemesi*. Çizgi Kitabevi.
- Yıldırım, Nimet. (2012). *Fars Edebiyatında Kaynakbilim* (1. bs). Fenomen Yayıncılık.
- Zeynuddinî Meymendî, Zohre. (1386). "Gosest-i Nesl-hâ der Âsâr-i Cemâl-i Mîrsâdıkî". *Edebiyat-i Dâstânî*, 113, 48-51.

Edebiyatta Değişibilim

Prof. Dr. Ünsal Özünlü

Günce Yayınları

Berna Akyüz Sizgen

POSTMODERNİZM KAVŞAĞINDA

Selim İleri Romancılığı

Günce Yayınları

FEMİNİST EDEBİYAT KURAMI BAĞLAMINDA

GÜLTEN AKIN ŞİİRİ

GÖKAY DURMUŞ

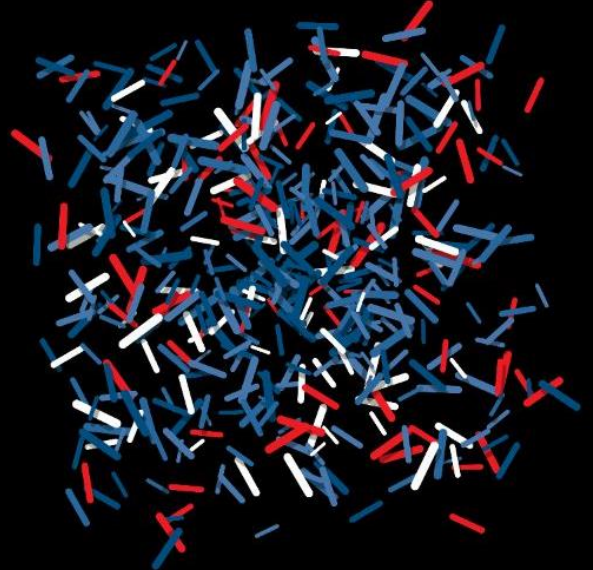

Günce Yayınları

FRANSIZCA VE TÜRKÇENİN SÖZDİZİMİ

KARŞITSAL VE DAĞILIMSAL BİR ÇÖZÜMLEME

Dr. Yusuf Topaloğlu

Günce Yayınları